

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

УДК 821.161.2

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.16373629>

Генерал Валерій Залужний: вивчення історичних персоналій на уроках історії України (11 клас)

Коляда Ігор Анатолійович

професор кафедри методології та методики суспільних дисциплін
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
02000, вул. Пирогова 9, Україна,
e-mail: kolyada.i.a.1968@gmail.com,
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3802-9082>

Борчук Степан Миколайович

доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії,
Карпатського університету імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
e-mail: borchuk_s@ukr.net,
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7494-7369>

Семеній Богдан Андрійович

здобувач вищої освіти
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
02000, вул. Пирогова 9, Україна,
e-mail: semeniy_03@ukr.net,
ORCID <https://orcid.org/0009-0009-8909-5504>

Прийнято: 19.06.2025 | Опубліковано: 29.06.2025

Анотація. Роль і місце історичної особи в історичному процесі є однією з ключових проблем у методології історичної науки. Саме тому аналіз життєдіяльності видатних постатей доби та їх об'єктивна оцінка є важливою складовою вивчення історичного процесу на уроках історії України в умовах Нової української школи у сучасних закладах загальної середньої освіти. Особливу увагу заслуговує постать генерала Валерія Залужного — військового діяча, який відіграв виняткову роль у збройному спротиві повномасштабній агресії РФ проти України у 2014-2024 рр.. Його кар'єра, лідерські якості, стратегічне мислення та моральна позиція стали взірцем для українського суспільства. У статті розглянуто педагогічні підходи до вивчення біографії Валерія Залужного на уроках історії, а також дидактичні засади формування у здобувачів освіти через осмислення діяльності героїв російсько-української війни критичного мислення, патріотизму та активної громадянської позиції. **Метою** цієї статті є висвітлення методичних прийомів формування уявлень про історичну особистість у здобувачів освіти на прикладі постаті генерала В. Залужного та доведення ефективності цих прийомів у процесі навчання історії в закладах загальної середньої освіти України. **Методи дослідження** включають аналіз наукових публікацій, публіцистичних і художніх творів, присвячених життєвому шляху генерала В. Залужного, а також аналіз методичних технологій формування у сучасних здобувачів освіти уявлень про історичну постать генерала. Застосовано також методи узагальнення і систематизації для висвітлення основних тенденцій у сучасних підходах формування системи історичних знань у здобувачів освіти. Запропоновані методи дозволяють оцінити ефективність різних педагогічних підходів на уроках історії України. **Результати** дослідження показали, що використання вчителями запропонованих прийомів формування уявлень у здобувачів освіти про

історичну постать, таких як: швидкий доступ до інформації через короткі відео, текстові повідомлення, художні твори, спогади та мемуари, інтернет-заголовки, заголовки публікацій, а також спроби визначення психологічного типу історичної особистості — на прикладі генерала В. Залужного — істотно підвищують ефективність процесу засвоєння знань. Це забезпечує пізнавальний інтерес здобувачів освіти. Успішне застосування викладачами зсо поєднують освітніх технологій навчаннярїї сприяє формуванню усвідомленого інтересу до біографій видатних особистостей сучасності, зокрема тих, хто відіграє ключову роль у боротьбі за незалежність України. **Висновки.** Таким чином, організація освітньої діяльності в процесі формування уявлень про історичну постать у здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти на уроках історії України в 11 класі при вивченні постаті генерала Валерія Залужного забезпечує вчителю можливість урізноманітнення методичних підходів до навчання історії України та сприяє підвищенню пізнавального інтересу здобувачів освіти до вивчення тем присвячених російсько-українській війні, розкриттю ролі ключових військових лідерів у збереженні державного суверенітету.

Ключові слова: генерал Валерій Залужний, прийоми формування уявлень про історичну персоналію, історико-біографічний портрет, історико-психологічний опис, аналіз художнього твору.

General Valeriy Zaluzhny: studying historical figures in Ukrainian history lessons (grade 11)

Ihor Anatoliyovych Koliada

Professor of the Department of Methodology and Methods of Social Sciences,
Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov,
02000, Pyrohova St. 9, Ukraine, E-mail: kolyada.i.a.1968@gmail.com,
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3802-9082>

Stepan Mykolayovych Borchuk

Doctor of Historical Sciences, Professor of the Department of World History
Vasyl Stefanyk Carpathian University,
Ivano-Frankivsk,
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7494-7369>

Bohdan Andriyovych Semenii

Student, Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov,
02000, Pyrohova St. 9, Ukraine, E-mail: semeniy_03@ukr.net
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3802-9082>

***Abstract.** The role and place of a historical figure in the historical process is one of the key issues in the methodology of historical science. Therefore, the analysis of the lives and objective evaluation of prominent figures of their time is an essential component of studying historical processes in history classes within the framework of the New Ukrainian School in modern secondary education institutions. Special attention is given to the figure of General Valerii Zaluzhnyi — a military leader who played an exceptional role in resisting the full-scale aggression of the Russian*

Federation against Ukraine during 2014–2024. His career, leadership qualities, strategic thinking, and moral stance have become exemplary for Ukrainian society.

This article explores pedagogical approaches to studying Valerii Zaluzhnyi's biography in history classes, as well as didactic principles for fostering critical thinking, patriotism, and active civic engagement among students through understanding the actions of heroes of the Russian-Ukrainian war. The purpose of this article is to highlight methodological techniques for forming students' perceptions of historical figures using the example of General Zaluzhnyi and to demonstrate the effectiveness of these techniques in teaching history in Ukrainian secondary schools.

The research methods include the analysis of academic publications, journalistic and literary works dedicated to General Zaluzhnyi's life, as well as methodological tools for shaping students' understanding of historical personalities. Generalization and systematization methods were also applied to identify major trends in contemporary approaches to building historical knowledge among students.

The proposed methods make it possible to evaluate the effectiveness of various pedagogical approaches used in history classes. The research results show that teachers' use of suggested techniques—such as quick access to information through short videos, text messages, literary works, memoirs, internet headlines, and the identification of the psychological profile of a historical figure, as exemplified by General Zaluzhnyi—significantly enhances students' knowledge acquisition. This fosters cognitive interest among students. The successful implementation of educational technologies by secondary school teachers contributes to forming a conscious interest in the biographies of prominent contemporary figures, particularly those playing a crucial role in Ukraine's struggle for independence.

Conclusions. *Thus, organizing educational activities aimed at shaping students' understanding of a historical figure in Ukrainian history lessons—specifically through the study of General Valerii Zaluzhnyi in Grade 11—enables teachers to diversify methodological approaches and enhances students' interest in topics related to the*

Russian-Ukrainian war. It also helps to reveal the importance of key military leaders in preserving state sovereignty.

Keywords: *General Valerii Zaluzhnyi, methods of forming ideas about a historical figure, historical and biographical portrait, historical and psychological description, analysis of a literary work.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах широкомасштабної агресії путінської Росії проти нашої Батьківщини особливо важливим у в організації освітнього процесу на уроках історії України є виховання шанобливого ставлення до героїв України. У цьому контексті важливою є діяльність вчителя історії по формуванню уявлень у здобувачів освіти про історичну персоналію на уроках історії України, яке не тільки має сприяти цілісному пізнанню історичних процесів, а й забезпечить вплив на формування ціннісних орієнтирів особистості здобувачів освіти покоління «зумерів».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній теорії та практиці формування уявлень у здобувачів освіти про історичних діячів, визначення їхньої ролі в історичних подіях, оцінок впливу їхньої діяльності на долю українського суспільства, України накопичено значний досвід. Зокрема, ця проблематика знайшла своє висвітлення у працях таких сучасних українських дидактів-методистів як: Т. Бакка [1], К. Баханов, Н. Венцева[3], В. Даниленка, О. Желіби, Н. Загребельної, [4], [8], [9], Я. Камбалової [6], [7], [10], [11], І. Коляди [5], [7], [8], [9], [10], [11], [12], П. Мороза [13], А. Пінчука [16] та ін.

Важливими для нашої роботи є теоретичні та методичні напрацювання у питанні використання інноваційних підходів щодо формування уявлень про історичну персоналію на уроках історії таких авторів як: Бакка Т. та Кравченко О. [1], Бойко О. [2], Загребельна Н. [1], [4], [8], [9], Камабалова Я. [6],

[7], [10], [11] Коляда І. [5], [7], [8], [9], [10], [11], [12] Мороз П. [13], Моцак С. [14], Павленко О. [15], Пінчук А. [16], Тоболін В. [17] та ін.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. У нашому дослідженні нами здійснено спробу конкретизації та подальшого дослідження проблеми найбільш ефективних методичних прийомів формування уявлень про видатних історичних діячів, зокрема запропоновано використання на уроці історії України у 11 кл. таких традиційних методичних прийомів формування уявлень про історичну особистість генерала В.Залужного, як історико-біографічний та історико-психологічний описи, які можуть суттєво покращити креативне та критичне мислення здобувачів освіти і підвищити інтерес до особистості Головкама ЗСУ, генерала В. Залужного.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз наукових публікацій, присвячених біографії та військовій кар'єрі генерала В. Залужного, висвітлення традиційних підходів до формування у сучасних здобувачів освіти уявлень про цю історичну персоналію.

Завданнями нашої наукового дослідження є: 1) розкрити значення історичного портрету в процесі характеристики особи в контексті біографічних даних, світогляду, основних етапів життя; 2) проаналізувати різноманітні традиційні методичні прийоми формування креативного мислення та практичних компетентностей здобувачів освіти покоління «зумерів» в умовах Нової української школи; 3) розробити методичні прийоми щодо формування у здобувачів освіти на уроці історії України уявлень про генерала Валерія Залужного, такі як: історико-біографічний опис та історико-психологічний опис.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Навчальна дисципліна «історія України» у 11 класі передбачає висвітлення теми: «Російсько-українській війни (з 2014 р.)», зокрема: «Збройна агресія Російської Федерації проти України» (§ 27, Власов В. «Історія України (рівень стандарту) : підручник для 11 класу закладів загальної

середньої освіти». К., 2019); «Початок війни Росії проти України», «Широкомасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну» (§ 30, § 33, Галімов А. «Історія України (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти». К., 2024), «Російсько-українська війна» (§ 39, Даниленко В. «Історія України: рівень стандарту підруч. для 11-го кл. закл. заг. серед. освіти». К., 2019). «Розгортання Російською Федерацією гібридної війни проти України», «Широкомасштабне вторгнення російських військ на територію України» (§ 47, § 49, Хлібовська Г. «Історія України. Рівень стандарту підручних для 11 класу закладів загальної середньої освіти». Тернопіль, 2024). Так, при висвітленні героїчного спротиву українського народу рашистській агресії вчитель історії знайомить здобувачів освіти з яскравими особистостями – героями цієї війни. Чільне місце серед яких належить і належатиме Головнокомандуючому ЗСУ (2021-2024 рр.) генералу В. Залужному.

У методиці навчання історії вироблено дидактичні вимоги до використання певних історичних сюжетів, пов'язаних з історичною персоналією. Серед них: 1) містити життєпис цієї людини; сукупність ідей, поглядів, що визначали спрямованість діяльності особи; загальний контекст, у якому відбувалась її діяльність; ідейно-соціальні, культурницькі та інші засади діяльності; вплив діяльності на конкретні історичні події; 2) наслідки та значення діяльності історичної постаті; історичний час і простір, особливості соціуму, до якого належить особа; 3) представляти кожен історичну особистість індивідуальністю з властивим їй зовнішнім виглядом, підсилюючи такі компоненти, як «особисте життя», «сімейне життя», «дружина», «діти» і т.ін.; 4) приділяти особливу увагу психологічній характеристиці історичної постаті, яскраво подаючи особистісні риси людини від зовнішнього вигляду до характеристики внутрішніх якостей, а від них до мотивів поведінки; 5) відбирати для характеристик історичних осіб такий фактичний матеріал, який вимагає осмислення, і підводити учнів у такий спосіб до світоглядних висновків. Якщо це можливо, під час викладу

навчального історичного матеріалу на уроках треба встановлювати паралелі між подіями минулого, що пов'язані з діяльністю особи, та сучасністю [16, с. 92].

Конкретизуючи технології формування уявлень у здобувачів освіти про історичну персоналію на уроках історії України в 11 класу сучасна українська дидактика-методистка С. Моцак, наголошує на використанні таких апробованих технологій вивчення історичної персоналії, зокрема, характеристика історичної постаті має бути доповнена уривками з оригінальних документів, описів подій, боїв, зовнішності та рис характеру історичних постатей, які містяться в художній літературі та фільмах, що супроводжується показом портрета та інших ілюстрацій. Прийоми усного методу навчання передбачають використання таких прийомів як: розповідь, сюжетну розповідь, картинний опис, розгорнута та стисла характеристика історичної постаті чи типового представника певної соціальної групи, прийом контрасту – протиставлення історичних особистостей; групова характеристика кількох осіб; демонстрація вчителем зразка розгорнутої оцінки видатної історичної постаті й обґрунтування цієї оцінки. Вивчення історичних персоналій також передбачає використання проблемного підходу, зокрема, постановку проблемних та дискусійних запитань, які забезпечують можливість здобувачам освіти покоління «зумерів» сформувати практичні компетентності щодо умінь висловлювати різні погляди щодо оцінок історичних постатей, формулюючи власне ставлення до оцінок вчених-істориків. У здобувачів освіти формуються практичні навички: створення есе про історичні постаті з використанням у якості засобів конкретизації історичні документи, твори художньої та мемуарну літературу, наочність (портрети, світлини, ілюстрації, меми, мурали тощо) [14, с. 165].

При формуванні уявлень про Головнокомандуючого ЗСУ (2021-2024 рр.) генерала В. Залужного при вивченні тем пов'язаних з російсько-українською війною на уроках історії України в 11 кл. також можливе використання таких технологій, як: 1) порівняльний аналіз характеристик, якостей діяльності

особистостей, наприклад керівників держав, реформаторів, полководців і т. д.; 2) оцінка особистостей їх поведінки в складних для країни або для себе самого обставин; 3) оцінка особистостей з яскравими прикладами приклади зі служби, повсякденного життя, захоплень, тощо; 4) визначення якостей особистості за вмінням аналізувати та прогнозувати розвиток подій; 5) вивчення особистостей за допомогою поступового накопичення знань [14, с. 165].

Використання пропонованих технологій, як слушно, на нашу думку, вказує С. Моцак, забезпечить вирішення таких освітніх завдань: 1) **інформаційні**: висвітлюються факти, які поглиблюють розуміння розвитку історичного процесу. Здобувачі освіти опрацьовують додаткову енциклопедичну, довідкову і науково-популярну літературу; 2) **аналітичні**: коментар, аналіз, оцінка фактів, подій при їх висвітленні; 3) **пізнавально-просвітницькі**: різноманіття інформації поглиблює знання, розширює кругозір здобувачів освіти, закріплюючи такі навички, як запам'ятовування, закріплення та повторення, систематизацію та узагальнення навчального матеріалу, вміння робити висновки, узагальнення, розвиток зорової пам'яті і працювати за заданим алгоритмом; 4) **морально-виховні**: формувати приклади і зразки громадянської поведінки, засади моральності і естетичного смаку, уявлення про добро і зло; 5) **впливу**: сформований образ історичної особистості впливає на погляди, вчинки та поведінку у майбутньому; 6) **гедоністичні (естетичні)**: задоволення естетичних потреб особистості здобувачів освіти [14, с. 167].

Однією із традиційних технологій формування уявлень про історичного діяча є використання історичного портрету (характеристика особи в контексті біографічних даних, світогляду, основних етапів життя) [10, с. 307-308]. Методист В. Тоболін пропонує такий алгоритм історичного портрету: 1) походження історичного діяча; 2) дитячі та юнацькі роки; 3) ідеологічні симпатії (консерватор, ліберал, соціал-демократ тощо); 3) власні оригінальні погляди (завдання, засоби реалізації); 5) шлях становлення історичного діяча

(основні етапи); б) основні напрями діяльності; 7) результати діяльності історичного діяча очима сучасників та істориків/політологів [17]. У процесі складання історичного портрета В. Тоболін виділяє такі етапи у роботи вчителя історії: 1) запам'ятовування імені та прізвища (прізвиська) історичної особи; 2) ознайомлення з етапами, періодами і змістом діяльності особи; 3) засвоєння ідейно-теоретичних поглядів видатної особистості; 4) з'ясування того, чиї інтереси на тому чи іншому етапі виражала ця особистість; 5) вивчення оцінювання особи її сучасниками та істориками (політологами) [17].

Формуючи уявлення про особистість генерала В. Залужного вчитель історії може використати історико-біографічний опис (характеристику особи в контексті біографічних даних, що має на меті реконструкцію життєвого шляху особистості і передбачає визначення траєкторії її життя в багатовимірному суспільно-особистісному контексті) [10, с. 308] та історико-психологічний опис (психологічна характеристика діяча, яка включає опис внутрішнього складу особистості, розкриває вплив індивідуальних рис характеру історичної особи на її діяльність та життєву позицію) [15, с. 20 - 23].

Так, при вивченні історії України у 11 кл., розкриваючи роль генерала В. Залужного у розбудові ЗСУ, організації протистояння рашистській агресії в умовах АТО та широкомасштабного вторгнення у 2022-2024 рр., сформувати у здобувачів освіти національну самоідентичність та громадянську позицію вчителю історії допоможе використання пропонованого варіанту історико-біографічного портрету: «Український Бонапарт», «реінкарнація славетного кошового Івана Сірка», «Генерал», «Залізний генерал», «один зі списку 100 найвпливовіших людей 2022 року», «human person (у перекладі «людська людина» / «людяний»)), «обличчя війни», «Український військовий геній, яким захоплюється весь світ», «легендарна постать в історії України», «перший нерадянський генерал ЗСУ», «генерал нового покоління», «легендарний командувач в історії України», «воєначальник, якого історія запам'ятає

людиною, яка зламала план російського «бліцкригу» й розвінчала міф про непереможність російської армії», Головнокомандувач Збройних Сил України (2021—2024)», «Герой України» – усе це про українського воєначальника російсько-української війни, яка розпочавшись у 2014 р., у 2022 р. – набула характеру повномасштабної агресії РФ проти України – генерала Валерія Залужного. Валерій Залужний народився 8 липня 1973 р. у історичному, з поліським шармом, чистому, доглянутому «містечку військових» з його численними військовими гарнізонами – батьківщині видатної української поетеси Лесі Українки – у Новоград-Волинському (нині Звягель), у родині Федора і Клавдії Залужних. Тато Валерія – кадровий військовий. Військове повсякдення оточувало його з дитинства, яке проходило під звуки парадів, команд, маршів. А ще значний вплив на формування особистості В. Залужного у ці роки мали його дідусь Василь та бабуся Уляна Кондратенки. Саме вони привили йому шанобливе ставлення до рідної землі, народних традицій, дали перші уроки віри у Бога, ставши прикладом щирості, доброти, людяності та любові. По закінченню 9 класу місцевої середньої школи № 9 (навчався упродовж 1980 – 1989 рр.) В. Залужний вступає до машинобудівного технікуму, який закінчив з відзнакою у 1993 р. та реалізуючи свою мрію, упродовж 1993 – 1997 рр. навчається на загальновійськовому факультеті Одеського об'єднаного командного училища (складався з 2-х батальйонів, у кожному з яких було 3 роти, кожна з яких мала по 4 взводи) та упродовж 2005 -2007 рр., 2012-2014 рр. – у Національній академії оборони України, яку закінчив також з відзнакою. Його як найкращого випускника оперативно-стратегічного рівня підготовки було нагороджено перехідним мечем королеви Великої Британії. У 2020 р. закінчив магістеріум Острозької академії за спеціальністю «Міжнародні відносини». 2023 р., у Одеській юридичній академії, захистив дисертацію з права та здобув науковий ступінь доктора філософії. Упродовж 1997 – 2014 рр. вдало складалася і військова кар'єра випускника військових навчальних закладів: від посади

командира взводу, до командира роти, а потім начальника штабу бригади і до командира бригади 51-ї окремої механізованої бригади (від звання майора до підполковника). З 2014 р. – на посадах вищого керівництва ЗСУ: від заступника командира сектора «С» АТО до посади начальника штабу — першого заступника командувача військ Оперативного командування «Захід», начальника Об'єднаного оперативного штабу ЗСУ — першого заступника командувача Об'єднаних сил, командувача Оперативного командування «Північ» (від звання полковника до звання генерал-лейтенанта). Упродовж 2021 – 2024 рр. – Головнокомандуючий ЗСУ. З травня 2024 р. В. Залужний – Надзвичайний і Повноважний Посол України у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії».

Використання пропонованого історико-психологічний опису на уроці при формуванні уявлень про особистість генерала В. Залужного сприятиме у роботі вчителя формуванню креативного мислення, посилюватиме образність викладу матеріалу та підвищенню пізнавального інтересу у здобувачів освіти до навчального матеріалу. Приклад: «Народившись та зрівши у родині військовослужбовця Федора і Клавдії Залужних, провівши шкільні роки (1980-1989 рр.) та студентські роки (1989-1993 рр.) у військовому гарнізоні м. Новоград - Волинського (нині Звягель), за спогадами однокласників, Валерій Залужний, незважаючи на те, що у шкільні роки мріяв присвятити своє життя гумору і бути коміком, обрав для себе фах військового. Романтика військової служби можливо також захопила 15-літнього підлітка, коли після дев'ятого класу хлопців в рамках курсу «Допризовної підготовки» було на два тижні заселено в справжню казарму однієї з військових частин міста, коли видали кирзові чоботи, онучі. Хлопчаки їли в солдатській їдальні, стріляли в тирі – одним словом, справжня пригода. Так, його пристрасть до військової справи була сильнішою за інші захоплення і допомогла у подоланні життєвих труднощів, складнощів військового побуту, коли безперервну військову службу

необхідно було поєднувати з таким самим практично безперервним навчанням (Одеське об'єднаного командного училище (1993-1997); Національна академія оборони України (2005 -2007 рр., 2012-2014 рр.), що дозволило здолати шлях від командира взводу (1997 р.) до Головнокомандуючого ЗСУ (2021 р.), від лейтенанта до генерала. На думку сучасних аналітиків, «генерал не помилився з вибором професії та доклав до свого кар'єрного росту багато сил». «Я нічого більше не люблю робити, окрім як служити», – згодом зізнається генерал В. Залужний. Військова кар'єра дозволила В. Залужному напрацювати необхідні професійні якості (здатність контролювати свою поведінку та утримуватися від неусвідомлених дій, стримувати свої почуття, володіти своїм настроєм, контролювати свої емоції і свої публічні висловлювання, не втрачати контролю над собою у найважчих умовах, долати перешкоди, зберігати холонокровність, тримати себе в руках, прагнення до відповідального лідерства, брати відповідальність на себе) та мати авторитет у війську. Найбільш повно професіоналізм кадрового військового В. Залужного виявився в успішній організації протистояння повномасштабній агресії РФ проти України упродовж 2022-2024 рр., що дозволило зарубіжним аналітикам говорити про феномен масштабності особистості генерала і поставити його в один ряд зі своїми кумирами — британським воєначальником, фельдмаршалом Бернардом Монтгомері, американським воєначальником, генералом армії США Омаром Бредлі, воєначальником, генералом армії США Крейтоном Абрамсом, та воєначальником, генералом армії США Джорджем Паттоном. Успішна, стрімка військова кар'єра В. Залужного засвідчує, що тільки амбітна особистість, яка завжди ставить перед собою великі цілі, вміє працювати і віддавати себе справі та при цьому є сміливою і впевненою в собі має усі шанси для самореалізації, зухвало і сміливо, просуваючи себе і свої ідеї. Особистості генерала В. Залужного нічого людське – не чуже. Однією з визначальних рис характеру його особистості є людинолюбство, яке виявляється у: щирості, дієвій турботі та

допомозі, терплячості, розумінні інших, співчутті, вияві теплоти та любові, доброти і щирості. Генерал В. Залужний – найвідкритіша, позитивна людина, яка влучно жартує та здатна до співпереживання у радощах та горі, якій болить не тільки за долю близьких, рідних, родини, а і долю ЗСУ, долю Батьківщини».

Висновок. Організація освітньої діяльності в процесі формування уявлень про генерала В. Залужного у здобувачів освіти покоління «зумерів» закладів загальної середньої освіти на уроках з історії України у 11 класі передбачає можливість урізноманітнення методичних підходів (зокрема використання історико-біографічного та історико-психологічного портрету, використання творів художньої літератури, усної народної творчості) та форм організації освітнього процесу на уроках історії України (самостійну роботу, науково-дослідницькі проекти, проблемний підхід, евристичну бесіду), що має посприяти підвищенню пізнавального інтересу до вивчення тем з історії сучасної російсько – української війни (2014-2025 рр.).

Список використаних джерел

1. Бакка Т., Кравченко О., Загребельна Н. «Історикобіографічний та історико-психологічний портрет П. Куліша: формування медіаосвітніми засобами». URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/31400/Bakka.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 04.06.2025).

2. Бойко О. «Історична біографія і формування етноконфесійної толерантності на уроках історії України». Сучасні дослідження з педагогіки і психології. Збірник наукових праць. – Дніпро, 2019–2020. – вип. 2. – С. 11 – 20. URL: https://www.bethana.org.ua/_files/ugd/de9706_0e7ff3c7ace546d7845b66f5ed581e1b.pdf#page=11 (дата звернення: 02.06.2025).

3. Венцева Н. «Вивчення історичних постатей на уроках історії України в 8 класі». Бібліотека журналу «Історія та правознавство». 2010. Вип. 9(81). 142 с.

4. Загребельна Н., Яретик М. «Вивчення історичних пісень та дум на уроках історії України як ефективний засіб формування національної самоідентифікації молодого покоління українців». Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні світі. 9 листопада 2022 р. Київ: НПУ імені МП Драгоманова, 2022. – С. 63 - 69. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/38864> (дата звернення: 06.06.2025).

5. «Звитягою і пером уславлені». Гетьмани України. Художньо-літературний образ. Навчально-методичне видання. Відп. за вип. О.П.Рєєнт. / упорядник: І. Коляда. Київ, 2020. 290 с.

6. Камбалова Я. «Методичні аспекти формування знань про історичну особистість в учнів загальноосвітньої школи: на прикладі теми «Кирило-Мефодіївське товариство»». Історія в школі. 2016. (листопад-грудень 2016). – С. 5 - 8. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13006/Kambalova.pdf?sequence=1> (дата звернення: 01.06.2025).

7. Коляда І., Борчук С., Камбалова Я., Дрогомирецька Л. «Створення історичних уявлень у здобувачів освіти про князя Данила Романовича на уроках історії України у 7 класі: роль естетичних засобів навчання у формуванні культурної компетентності». Вісник аграрної історії. 2022. Вип. 39-42. – С. 26 - 39. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/46459> (дата звернення: 02.06.2025).

8. Коляда І., Загребельна Н., Цейгер І. «Інновації при вивченні сучасної російсько-української війни в закладах освіти: челендж як технологія навчання історії». Вісник. Аграрної історії. Науковий журнал. Випуск 45-46. Київ – 2023. – С. 133-141. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/46436> (дата звернення: 05.06.2025).

9. Коляда І. «Історія України (1914-1939) в художньо-літературних образах: методика: навчальний посібник» / Коляда І., Загребельна І., Порало Н. Київ: Арістей, 2004. 271 с.

10. Коляда І. «Теоретико-методичні засади висвітлення ролі історичної особи на уроках з історії України у 9 класі при вивчення теми: «Російсько-французька війна 1812 р. і Україна (І. Котляревський – організатор козацьких полків у війні 1812 р.)»». Проблеми історії України XIX - початку XX ст.: зб. наук. праць. 2013. Вип. 21. – С. 301 - 310. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/124033/32-Koliada.pdf?sequence=1> (дата звернення: 07.06.2025).

11. Коляда І., Камбалова Я. «Формування у здобувачів освіти уявлень про гетьмана Павла Скоропадського на уроках історії України: традиції та інновації». Педагогічна Академія: наукові записки, (14). URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14921325> (дата звернення: 09.06.2025).

12. Коляда І. «Формування історичних уявлень про політичне життя засобами художньої літератури та живопису на уроках історії України у 8 класі (на прикладі теми: «Україномосковський договір. Переяславська рада (1654 р.)»». Проблеми дидактики. 2019. Вип 10. – С. 64 - 78. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3309> (дата звернення: 03.06.2025).

13. Мороз П. «Методичні вимоги і критерії до характеристики історичної особи». Історія в школах України. 1997. №3. – С.20 – 26.

14. Моцак С. «Методичні засади висвітлення історичної постаті в шкільному курсі всесвітньої історії». Людина та людяність у світовій гуманітарній традиції: збірник наукових праць за матеріалами доповідей і повідомлень одинадцятого Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю «Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання», 28-29 березня 2019 року. Полтава: ІВЦ ПНПУ, 2019. –С. 159-167.

15. Павленко О. «Вивчення історичної постаті на уроках історії в загальноосвітній школі на прикладі особистості Луї Наполеона Бонапарта» / О. Павленко // Історія в рідній школі. - 2015. - № 1 - 2 .-С. 20-23.

16. Пінчук А. «Психолого-методичні основи формування знань про історичну особу в учнів підліткового віку». Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини. К.: Міленіум, 2006. Вип.15. – С. 83 - 92.
URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/15/visnuk_13.pdf (дата звернення: 08.06.2025).

17. Тоболін В. «Вивчення життя і діяльності історичних осіб через використання схем-портретівю». Історія в школах України. 1999. № 1. – С. 25-28